

LUYỆN TẬP VIẾT ĐOẠN VĂN THUYẾT MINH

A - MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

- Củng cố vững chắc kĩ năng viết đoạn văn đã học ; đồng thời, thấy được mối liên quan chặt chẽ giữa các kĩ năng đó với kĩ năng lập dàn ý.
- Vận dụng các kĩ năng đó để viết được một đoạn văn thuyết minh có đề tài gần gũi với cuộc sống hoặc công việc học tập của các em.

B - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I - NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

a) Lập dàn ý và viết đoạn văn là những kĩ năng có mối liên quan chặt chẽ với nhau. Trong thực tế, đoạn văn không hề tồn tại như một đơn vị độc lập, và bao giờ cũng chỉ là một bộ phận nhất định, đứng ở một vị trí nhất định trong bố cục chung của một bài văn. Không có đoạn văn nào không bị ràng buộc, không bị ước thúc bởi các đoạn đứng trước và sau nó. Không chú ý đến điều này, tất yếu sẽ dẫn đến ít nhất là một trong các hậu quả sau :

- Đoạn văn có những ý trùng lặp với ý của các đoạn khác trong bài, và vì thế, sẽ khiến bài làm trở nên vòng vo, luẩn quẩn.
- Đoạn văn không giữ được mối liên kết với các bộ phận khác của bài văn ; và bài văn, do đó, không tránh khỏi trở nên rời rạc và không thành một chỉnh thể hữu cơ như người ta vẫn thường đòi hỏi.

Như thế, không xây dựng được dàn ý thì không thể biết vị trí của đoạn văn cần viết trong bài. Và đã không xác định rõ vị trí của đoạn trong bài thì cái được viết ra khó có thể là một đoạn văn đúng với thực chất của hai chữ ấy.

b) Hướng dẫn HS tập viết đoạn văn là loại công việc mà GV làm đã nhiều lần. Phương pháp và hình thức dạy tập viết đoạn văn thuyết minh trong tiết luyện tập này, do đó, cũng phải tuân thủ những nguyên tắc cơ bản của tiến trình tập dựng đoạn nói chung. Cụ thể là :

- Cần làm cho HS như được sống trong tình huống thuyết minh thực sự, bằng cách giúp các em tưởng tượng như đang đối diện và đối thoại với một hoặc một số người nào đó, và đang hết sức cố gắng làm cho họ biết rõ những tri thức về một sự vật, sự việc, một hiện tượng của đời sống hay của văn chương.

– Tạo điều kiện tốt nhất để mọi HS được luyện viết và được đánh giá kết quả luyện viết của mình (có thể dùng thêm những hình thức như : HS tự chấm chéo bài của nhau trong nhóm, GV thu và chấm một số bài làm bất kì trong lớp, tập hợp các đoạn văn đã viết trên báo tường hoặc tập san,...).

c) Khi hướng dẫn HS trong tiết luyện tập này, GV cần lưu ý thêm một số điểm sau :

– Tránh biến quá trình hướng dẫn luyện tập thành dịp để giảng lại một lần nữa những kiến thức lí thuyết mà HS đã học. Vì như đã nói, đây là tiết thực hành. Nhưng cũng cần tránh lối hướng dẫn thực hành tách rời lí thuyết, nó sẽ dẫn HS tới chỗ mò mẫm, hoặc tiếp thu sự hướng dẫn của thầy, cô giáo một cách máy móc, cứng nhắc, không chắc chắn, thiếu sáng tạo.

– SGK đưa ra một số tình huống để HS được lựa chọn hoặc phân biệt đúng – sai. GV không nên chỉ quan tâm đến kết quả lựa chọn hoặc phân biệt của HS (chọn như thế đúng hay sai, đủ hay thiếu,...), mà còn cần yêu cầu các em nói rõ vì sao mình lại lựa chọn (phân biệt) như thế. Có như vậy, GV mới giúp HS thực sự nâng cao trình độ hiểu biết và phát triển năng lực tư duy.

– SGK cũng dành nhiều khoảng trống cho HS bộc lộ những suy nghĩ độc lập, sáng tạo của mình. Đây là cơ hội để GV có thể khuyến khích HS đưa ra những ý kiến, những tìm tòi, phát hiện riêng. GV tuyệt đối không áp đặt HS phải suy nghĩ hay phải diễn đạt hệt như mình. Nếu ý kiến của HS có sai sót thì GV cần uốn nắn, nhưng phải làm sao để các em không bị mất đi niềm hào hứng, sự tự tin trong luyện tập.

2. Trọng tâm bài học

a) Đây là một tiết luyện tập, vì thế, trọng tâm của bài học đương nhiên phải được đặt vào khâu vận dụng, thực hành. Việc nhắc lại và củng cố các kiến thức lí thuyết tương ứng là cần thiết, nhưng chỉ cần thiết khi nhờ đó mà kết quả luyện tập, thực hành được nâng cao hơn và vững chắc hơn.

b) Như tên bài cho thấy, trong tiết học này, HS phải tập thực hiện một trong số các công đoạn của quá trình làm một bài văn : Viết đoạn văn (theo kiểu văn bản thuyết minh).

Đây là một kỹ năng rất quan trọng. Tuy nhiên, GV cũng có thể và nên, qua thực tế làm bài của HS (trong các bài làm văn số 4 và số 5), tập trung nhiều hơn vào khâu mà đa số các em còn yếu.

II - TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Tạo tình huống

Việc luyện tập nên được tiến hành trên cơ sở tập làm một đề văn cụ thể. GV có thể sử dụng đề bài trong SGK, nhưng cũng có thể đưa ra một đề bài khác, với điều kiện đề bài đó phải thật gần gũi và vừa sức đối với phần lớn HS trong lớp.

Tuy nhiên, ở bước này, người GV không thể chỉ làm một việc giản đơn là đưa ra một đề bài mà còn rất cần phải làm cho HS được thật sự sống với tình huống của đề bài đó. Cần làm cho các em hình dung được : các em như đang đứng trước ai, đang hết sức cố gắng để nói cho thật rõ những tri thức chuẩn xác, khoa học, khách quan về người (hoặc sự vật, hiện tượng) nào. HS càng được sống như thật với tình huống thuyết minh thì việc thuyết minh của các em càng tự nhiên, sinh động, có hiệu quả.

2. Hướng dẫn lập dàn ý đại cương cho bài viết

GV có thể tham khảo bài *Lập dàn ý bài văn thuyết minh* ở tập một để có thể hướng dẫn nhanh công đoạn này. Không nên để khâu này chiếm quá nhiều thời gian trong tiết luyện tập, vì ở tiết này, lập dàn ý không phải là trọng tâm. Nhưng cũng không thể bỏ qua công đoạn này, vì về nguyên tắc, không có dàn ý, không thể viết được đoạn văn.

3. Hướng dẫn viết đoạn văn

Tuỳ từng đối tượng HS cụ thể mà có thể tiến hành bước luyện tập này theo một trong các cách :

– *Cách 1* : HS viết trước đoạn văn ở nhà rồi trình bày trước lớp. GV tổ chức cho các em thảo luận về các đoạn viết đó (ở nhóm học tập hoặc ở lớp) trên cơ sở những câu hỏi ghi trong SGK rồi chốt lại theo những nội dung được nêu ở phần *Ghi nhớ*.

– *Cách 2* : GV tổ chức cho HS thảo luận (ở nhóm học tập hoặc ở lớp) các câu hỏi trong SGK, có kết hợp với việc tập viết từng phần của đoạn văn. Cuối cùng, GV có thể củng cố bằng cách cho HS đọc phần *Ghi nhớ*.

– *Cách 3* : Tương tự như cách 2, nhưng GV chỉ cho HS tập viết sau khi đã thảo luận xong tất cả các câu hỏi trong SGK.

Chú ý: Khi hướng dẫn HS thảo luận, cần lưu ý đến một số điểm sau :

+ Việc hình dung rõ vị trí của đoạn văn cần viết trong toàn bộ bài văn là rất cần thiết, vì nó giúp cho việc luyện tập của HS gắn với thực tế làm văn hơn.

+ Chỉ có thể viết tốt thành phần chuyển đoạn của một đoạn văn khi nắm vững được mối quan hệ giữa nó – đoạn văn cần viết – với đoạn giả định là đã viết ở trên. Có thể có nhiều cách chuyển đoạn khác nhau, nhưng dù theo cách nào thì cũng không thể vượt ra ngoài nguyên tắc ấy.

+ Với những người mới tập làm văn thì đoạn văn nên có câu chủ đề và câu chủ đề nên được đặt ở đầu đoạn. Đây là cách dễ làm đối với người viết và cũng dễ tiếp nhận đối với người đọc đoạn văn.

+ Thành phần kết đoạn (nếu có) cần có quan hệ hô ứng với thành phần mở đoạn, nhưng không được lặp lại thành phần mở đoạn.

III - GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Bài tập 1 : Có thể tham khảo những đoạn văn sau :

Nhưng Nguyễn Trãi không chỉ yêu tha thiết thiên nhiên của quê hương. Ông còn canh cánh niềm tha thiết với bà con thân thuộc ở quê nhà. Thời còn giặc Minh, nhiều năm ông phải lẩn tránh khắp nơi, xa nhà, xa quê, xa bà con thân thuộc với bao nỗi buồn rầu. Đêm thu, xa nhà, bên ngọn đèn khuya, ông day dứt : "Gió thu đến, lá rụng rồi, mình vẫn lặn lặn quê người, Đêm mưa, bên ngọn đèn leo lét, hồn mộng cứ vẩn vơ mãi nơi đất khách" (Đêm thu đất khách – dịch). Tiết thanh minh đến, theo tục, con cháu phải về thăm mộ mà ông bà, sửa sang, bồi đắp, thấp nén hương tưởng nhớ cho đúng đạo làm con cháu, thế mà đã bao năm ông không về được. Ông chỉ nêu lòng : "Thân mình ở xa ngàn dặm, mộ mà ông bà ở quê không sao giãy cỏ thấp hương, Muời năm đã qua, những người ruột thịt quen thân cũ đã chẳng còn ai, Đành mượn chén rượu ép mình uống, không cho lòng cứ ngày ngày xót xa nỗi nhớ quê" (Thanh minh – dịch).

Ông mất mẹ khi mới lên sáu. Lòng con thương mẹ càng nồng. Ông bà ngoại, cậu, dì đều ở Côn Sơn. Quê nội nhiều đời cũng ở đó. Một lần đi thuyền về thăm, ông ôn lại bao nỗi đắng cay trong những ngày lưu lạc. Nghe sao mà tha thiết : "Muời năm rồi mình trôi dạt như cánh bèo, Đêm ngày nỗi nhớ quê cứ như giày vò trong lòng, Bao lần đã gửi hồn tìm về quê cũ, Nhưng rồi đành nhỏ nước mắt thấm máu mà gội rửa trong tưởng tượng nấm mồ mẹ, mồ mà ông bà, Còn xóm làng, bà con, trong lúc giặc giày xéo thì tránh sao được những hành vi bạo tàn của chúng ! Mà mình thì cứ phải thương xót suông, Trời : biết làm sao đây ! Một đêm trôi qua bên gối, không cách nào nhắm được mắt" (Viết trên thuyền về Côn Sơn – dịch).

(Theo SGK Văn học 10, tập một, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2001)